

chodisky sociolingvistiky, referováním o prováděných výzkumech a zveřejňováním dosažených sociolingvistických výsledků chce nesociolingvistický a sociolingvistický proud na Slovensku nikoli ještě více rozdělit, ale naopak sblížit.

Příspěvek vznikl v rámci projektu MŠMT ČR LC546.

Vít Boček
vitbocek@gmail.com

Slančová, Daniela (ed.): Štúdie o detskej reči. Acta facultatis philosophicae universitatis prešovensis. Filozofická fakulta Prešovskej univerzity, Prešov 2008. 355 s.

Zájemci o dětskou řeč, ať už se jedná o lingvisty, psychology, pedagogy, logopedy a další, kteří obvykle pracují, alespoň co se osvojování češtiny týče, buď se staršími pedolingvistickými publikacemi, popř. s cizojazyčnými materiály a jejich překlady, jistě nadšeně uvítají novou publikaci, pojednávající o osvojování slovenštiny u dětí, nazvanou *Štúdie o detskej reči*, která nejen drží krok s aktuálními akvizičními publikacemi světovými, ale zároveň i přináší jedinečné poznatky týkající se slovenštiny, a řadí ji tak po bok dalších jazyků, jež jsou předmětem zkoumání jazykové akvizice.

Kniha obsahuje společnou předmluvu autorek jednotlivých příspěvků, v níž jsou uvedeny informace o několika projektech, jejichž výsledkem publikace je. Je nutné podotknout, že projekty jsou završeny nejen touto nesmírně důležitou publikací, ale také připojením slovenštiny do elektronické databáze dětské řeči CHILDES (Child Language Data Exchange System). Tento soubor dat funguje jako cenný zdroj informací o dětském jazyce již od roku 1984 a je přístupný široké vědecké veřejnosti. Návod na použití a pojednání o historii budování tohoto korpusu je možné najít mimo jiné v MacWhinney (2000) a MacWhinney a Snow (ové) (1985), popř. na internetových stránkách Carnegie Mellon University (<http://childes.psy.cmu.edu/>).

Pro čtenáře publikace zaměřené na dětskou řeč je vždy velice užitečná definice toho, co pro autory či autorky znamená vývoj dětské řeči. Právě chápání tohoto termínu do jisté míry vymezuje charakter publikace a škálu témat, na něž se autoři či autorky zaměřují, na něž kladou důraz a jež jsou pro ně důležitá. Pro autorky této publikace představuje termín „vývoj dětské řeči“ zkrácené pojmenování označující vývoj řečové činnosti a jejich předpokladů. Východiskem je pak řečová činnost, která je součástí komunikační činnosti, a proto hraje ve výzkumu autorek důležitou roli analýza jak verbální, tak neverbální komunikace. D. Slančová označuje takovýto přístup k výzkumu za komplexní, procesuální a interakční (s. 15).

Kromě tohoto vymezení si čtenář může utvořit sám představu o tom, kam zařadit tuto publikaci, díky přehlednému pojednání o jednotlivých přístupech k dětské řeči, jež jsou součástí jak „západní tradice“, tak tradice Vygotského a ruské školy, viz příspěvek M. Mikulajové. Načrtnuty jsou zde přístupy behavioristické a nativistické. Pozornost je věnována kognitivním teoriím a teoriím orientovaným na komunikační aspekty osvojování jazyka. Čtenář je podrobně informován o tom, jak rozmanité a protichůdné mohou přístupy k procesu osvojování jazyka být. Jména nejdůležitějších představitelů jednotlivých směrů čtenářům a případným zájemcům o dětskou řeč orientaci v této oblasti jistě velmi usnadní.

Data, s nimiž autorky ve svých příspěvcích pracují, byla ve většině případů získána na základě longitudinálního, tzn. dlouhodobého sledování pěti dětí od jejich narození do pěti až šesti let. Záznamy byly pořizovány jednou měsíčně a pozorování trvalo jednu hodinu. Jedná se o videozáznamy, které byly transkribovány transkripčním a kódovacím systémem CHAT (Codes for the Human Analysis Transcript) užívaným v databázi CHILDES. Jedná se o neuvěřitelné a obdivuhodné množství dat, přinášející nové poznatky o procesu osvojování slovenštiny a sloužící k výzkumu autorek

jednotlivých studií této publikace. Kromě analýz takto nasbíraných dat se v publikaci objevují i data získaná na základě jiných metod. Z. Ondráčková použila k mapování slovní zásoby u dětí dotazník adresovaný rodičům dětí. (Podobnou metodu použila při výzkumu osvojování dětského lexika v češtině nově i Votavová (2008).) Jinou metodu, a to metodu kontrolované improvizace, aplikuje ve svém výzkumu S. Zajacová. Autorka se snažila zachytit způsob, jakým komunikují děti při hře, v níž si pomocí panenek hrají na rodinu a představují pomocí „rolí“ její jednotlivé členy.

Úvod a následujících sedm studií, jejichž autorky jsou představeny v závěru knihy, a to jak v českém, tak v anglickém jazyce, představují široké spektrum témat, z nichž je patrný i nutný a velmi obohacující interdisciplinární přístup k procesu osvojování mateřského jazyka. Všechny studie jsou doprovázeny shrnutím v anglickém jazyce. Kromě již avizovaného zájmu o sémanticko-pragmatické (D. Slančová, J. Kesselová) a o komunikační aspekty procesu osvojování reflektované při hře (S. Zajacová) viz výše, věnují autorky pozornost vývoji fonologického plánu jazyka (I. Bónová), charakteru dětského lexika (Z. Ondráčková) a vztahu řečového a psychického vývoje (M. Mikulajová). Velice neobvyklým, avšak pro studium dětské řeči zásadním tématem, a to rolí gest v dětském jazyce, se zabývá S. Kapalková. Ve své studii autorka zdůrazňuje fakt, že hlavní pozornost je v akvizičních studiích věnována především verbální stránce vývoje dětské řeči (s. 185). V souvislosti s užíváním gest analyzuje autorka vliv gestikulace matky dítěte, popř. jiných osob, které jsou s dítětem často v kontaktu, na proces osvojování. Velice důležitý vliv „řečového“ chování matky na dítě je diskutován nejen v tomto příspěvku, ale vystupuje do popředí i v dalších příspěvcích. Zájemci o podrobnou analýzu tohoto tématu mohou sáhnout po publikaci D. Slančové *Reč autority a lásky* (1999).

Studie jsou doplněny o bohatý ilustrační materiál, čtené jsou také grafy a tabulky uvádějící konkrétní analýzy jednotlivých jevů. Kromě nesmírně zajímavých výsledků jednotlivých studií je nutné za velmi užitečné považovat také zmapování vývoje zájmu o osvojování slovenštiny u dětí, viz „Úvod“ D. Slančové. Cenné je i autorčino shrnutí poznatků týkajících se prostředí české „pedolinguistiky“. Zajímavostí jistě je, že první mezinárodní pedolinguistický kongres uspořádal v Brně roku 1970 romanista a významný brněnský pedolinguista K. Ohnesorg. Ten stál také u zrodu časopisu *Journal of Child Language*. A tak, ač má výzkum dětské řeči v českém lingvistickém prostředí mnohem delší tradici (Slančová, 2008, s. 12–13) než v oblasti slovenské lingvistiky, zůstává čeština v tomto ohledu „pozadu“. Na závěr svojí předmluvy autorky zdůrazňují: „Je naším přesvědčením, že *Štúdie o detskej reči* nezostanú v slovenskej lingvistike osamotenými a že tento náročný, no obohacujúci predmet výskumu pritiahne k sebe ďalších záujemcov.“ Nezbyvá než doufat, že i jazyk český mluvících dětí se dočká v rámci české lingvistiky podobné pozornosti a že i na češtinu bude opět možné nahlížet z této perspektivy.

Použitá literatura:

- MacWhinney, B. (2000): Introduction [to the CHILDES project]. In: Trott, K., Dobbins, S., Griffiths, P. (Eds.): *The Child Language Reader*. Routledge, London/New York, s. 72–80.
- MacWhinney, B., Snow, C. (1985): The Child Language Data Exchange System. *Journal of Child Language*, 12, s. 271–296.
- Slančová, D. (1999): *Reč autority a lásky. Reč učitelky materskej školy orientovaná na dieťa – opis registra*. Acta facultatis philosophicae universitatis prešoviensis. Filozofická fakulta Prešovskej univerzity, Prešov.
- Votavová, K. (2008): *Vývoj osvojování jazyka*. Diplomová práce. Katedra psychologie, FF UK, Praha.